

מדות והליכות בראי הפרשה

מדות טיש

פרשת
חיי שרה

מבית
שבת טיש

נושא השבוע: תקון המדות

מחברת: רבנית
רחל שושנה
מחברת: רבנית
רחל שושנה

משבה

מאמר פתיחה

מדגש מהות המדה

עבודת תקון המדות, היא עבודה תמידית שעליה צריך האדם לעמל בכל ימי חייו, והיא אבן יסוד שבלעדיה אין חשיבות גם לחלק שבין אדם למקום. זו עקר מטרתו של האדם בעולם, כפי שכתב רבי סעדיה גאון, שכל בריאתו היא בשביל לשבר ולתקן את מדותיו הרעות והטבעיות. הראשונים נחלקו אם תקון המדות נחשב במצוה מן התורה, כחלק מהמצוה להתפנות לקב"ה וללכת בדרךיו, או שהיא יסוד למצוה, כפי שכותב רבי חיים ויטאל ב'שערי קדושה', ש'בהיות מדות הרעות קבועות באדם, נמנע מלקיים התורה והמצוה, וגם אם יקיים? יהיה שלא לשם שמים ובטרח גדול". וכך באר הפלי יקר' את השטעם שהתורה פתחה לאחר קבלת התורה בפרשת משפטים, שעוסקת במצוה שבין אדם לחברו, מפני שהוא היסוד לכל, שהרי דרך ארץ קדמה לתורה, "והיא ההקדמה לתורה" כפי שאמר הרב מקוצק, "וכפי ההקדמה אפשר ללמד על טיבו של הספר, כך לפי המדות שבאדם נכרת התורה שבו". וכך גם כתב בעל "חובת הלבבות", שהתורה והמצוה מתחלקות לשני חלקים, חובות האברים שבהן מקיימים את המצוה בפעל, וחובות הלבבות שבהן מתקנים את המדות וההליכות. ולדעת הרמב"ם, מהנה תקון המדות אמצעי חשוב מאין כמוהו להשגת החכמה ועשיית רצון השם, באמצעות ההליכה בדרך המצוה במדותיו. במשך הדורות התחברו ספרי מוסר רבים בידי הקדמונים לתקון המדות, שבהם חובה על האדם להגות תדיר, כדי לעמוד על המשמר לתקן את מדותיו ולשפרן.

רגיל היה הרבי ר' בונים מפשיסחא לומר, פי עקר עבודת המדות צריכה להיות אצל האדם בימי נעוריו, ואם לא ישקיע בהן בצעירותו, ובצבצו החוצה אותן מדות משחתות שהצליח להסתיר בימי חיו, ויתגלו שרשי הרע שברבו. וכבר כתב כן הרבי ר' אלימלך מליז'נסק ב'צעט'ל קטן', ש'האדם לא נברא בעולם רק לשבר את הטבע, לכן יזרו את עצמו לתקן מדותיו בשנת שמונה עשרה דוקא, ומשם ואילך מן השמים יעזרהו להיות מוסיף והולך בשבירת מדות הרעות עד תמם".

דגמה שלילית ליסוד זה, מהנה דמותו של לבן הארמי, כפי שהאריך המשיג רבי יחזקאל לוינשטיין ואמר. בפרשתנו, פרשת חיי שרה, אנו מוצאים כיצד רץ לבן אל האיש החוצה אל העין, ורש"י מפרש: "למה רץ ועלמה רץ? ויהי כראת את הנפס'. אמר עשיר הוא זה, ונתן עיניו בפמון". ובכן, כשם שרץ לבן לקראת אליעזר עבד אברהם מחמת תאוה הפמון והחמדה שהיתה בו, כך רץ לקראת יעקב אבינו כשהגיע לחרו, כפי שמפרש רש"י: "וירץ לקראתו" - כסבור ממון הוא טעון. ויחבק לו' - כשלא ראה עמו כלום, אמר שפוא זהוים הביא והנם בחיקו. וינשק לו' - אמר שפוא מרגליות הביא והם בפיו". ויודעים אתם פמה שנים עברו מאז רץ לבן לקראת אליעזר, עד שרץ לקראת יעקב? ובכן בחשבון פשוט נגלה, שעברו מאז תשעים ושבע שנים! שהרי רבקה אחות לבן, יצאה מתרו כשהיתה בת שלש שנים, ועד שנולד יעקב עברו עשרים שנה שהיתה עקרה. וכשיצא יעקב מבאר שבע, היה בן ששים ושלש, כפי החשבון המפורט של רש"י, ואל לבן הגיע אחר ששהה ארבע עשרה שנה בבית מדרשו של עבר, נמצא שעברו מאז תשעים ושבע שנה, ועדין לא נסלחה של אותו זמן ממרא, ולא נעלמה מפניו תאוה הפמון שבו, אלא אדרבה, הלכה וגברה והתעצמה בקרבו. וזאת מדיע? מפני שלא עמל בימי עלומיו על מדותיו הלקויות ולא נסה לתקן. ועל פי זה דרשו את דברי התנא במסכת אבות: "הקנאה והתאוה והפבוד, מוציאים את האדם מן העולם", שאם האדם לא עובד על עצמו לרפש מדות טובות בימי עלומיו, אזי משתרשות בתוכו המדות הרעות, והן מלוות אותו עד זקנה ושיבה ויוצאות יחד עמו מן העולם...

דברים חוצבים ונוקבים ביסוד תקון המדות וחשיבותו, פתב החזון אי"ש בספרו "אמונה ובטחון", ובהם הוא מעמיד את היסוד האיתן, שעבודת תקון המדות אינה עבודה נפרדת מעבודת האדם בינו לבין קונו, אלא הם חטיבה אחת ושני יסודות הקשורים זה לזה ולא יפרדו. ומי שאין לו מדות מתקנות, אין לו כלל שכיחות עם עבודת השם, לא בין אדם למקום ולא בין אדם למקום. בראשית דבריו הוא קובל על ההבנה הפוטעית שהתקבלה על לב ההמון, ש'תקון המדות מתחס לאלה המצוה שהן בין אדם לחברו, וחובת היראה בשביל מצוה שבין אדם למקום יתברך". ומהבנה זו קיימת הדעה, כי יש בני אדם שלמים במצוה שבין אדם למקום, וחסרים בתקון המדות והם רעים בין אדם לחברו". אולם הוא דוחה הבנה זו בשתי ידיו, וכותב "פי באמת זה שמדותיו כברתן ולא התקנו על פי המוסר והדעה, והוא מסור ביד יצרו ואין יצרו מסור בידו, לא יתכן שיהיה שלם במצוה שבין אדם למקום!" ואף אם נראה את האדם הלז מקיים מצוה במדה ידועה, אין זה אלא בגלל שלא היתה לו בנפשו התנגדות לקיים המצוה, אבל ברגע שיגיע למפגש כזה, כאשר המדות הפגומות שלו ימשכו אותו כנגד המצוה, אזי לא יעשה אותן. וכדגמה ומשל הוא כותב: "ומעשים בכל יום, שהחיד הזה לא עלה לתורה כאשר קראוהו לעלות, כאשר חשב שלא לפי כבודו היא זו המנה שחלק לו הנבאי. וכרגע לא חת מפני שאמר 'ועזבי ה' יכלו' - זה שקורין לו לעלות לתורה ואינו עולה. זאת אומרת, שאדם זה מקלקל בשרשו שיצר הרע שופטו, וכל עשית מצותיו הן פרי ההרגל הפתאומות לכבודו ולתאוה ולמהלך חייו. אבל נסה נא לפגע בו, כי אז יתפך הקערה על פיה"...

קל יותר לאדם להיות הש"ס פלו שגור
על-פיו, מלשרש מדה רעה אחת מקרבו,
עד שלא ישארו אצלו שום שרש וענף

מפנה... (רבי ישראל מסלנט)

נמשל

למה הדבר דומה

יגיע לידי נסיון, יבוא ללא ספק לידי בדיקה. שתיקה של מבוכה השתתרה בטורקלין המלכותי. טענתו של הרב ערערה כמעט לחלוטין את שיטת ההגמון, וכלם נותרו נבוכים ומבלבלים. "ובכן", הפר המלך לפתע את הדממה הפבדה, "מפנין ששמענו פאן משניכם דברי חכמה ותבונה, מכריז אני בזאת על פסק זמן של חדש ימים, ובמהלכו ינסה כל צד להוכיח את צדקת דבריו, ונראה מי יגבר על מי". כלם התפארו לעסוקיהם, והרב היהודי השקיע את עצמו בלמוד התורה ושכח מפלעגן הופנה שהיה לו לזרוא.

בתם חדש הימים, ישב הרב ולמד בביתו, ולפתע קפץ עכבר קטן על השלחן והתרועע בין הספרים. נסה הרב לגרשו, אולם הלה שב ונתר עליו, וקפץ אל תוך קפסת הטבק הגדולה שהיתה על השלחן. בלי משים, טרק הרב את מכסה הקפסה והמשיך ללמוד. לפתע הגיע אליו שליח בהול מארמון המלוכה, ובדיו הזמנה להגיע אל המושטה הגדולה שהכין ההגמון פרידריך בארמון המלוכה. מהר הרב לבש את מעילו, הניח פהרגלו את קפסת הטבק בכיסו, ושם פניו אל הארמון. האולם היה ערוך כיד המלך, כלם הסבו ליד שלחנות ערוכים, ולפתע השלחן הס. אל האולם נכנס חתול זקוף קומה, הולך על שתיים, כשעל פפות רגליו מנח סס כסף ועליו בקבוק יין וכמה פוסות זכוכית. החתול היה לבוש בבגדי מלצר, ועל ראשו מצנפת אדמה שעליה נכתב 'הטבע והשכל'.

כלם פרוצו בצחוק והחלו למחא כפיים בהתלהבות. לפליאתם, קד החתול לכבודם, והתהפעלות הפלילית גברה שבעתים. ובעוד הרב עומד ומביט במחזה המעגן, שלף מכיסו את קפסת הטבק, ומיד לאחר שפתחו זנק העכבר החיוצה והחל לרוץ פאולם. אך ראה החתול 'המלמד' את העכבר, ומיד השליך ארצה את הטס עם הינו והפוסות, והחל לרדף פחץ מקשת אחר העכבר. נצחוננו של הרב היהודי הכרו פה אחד, וכלם הסכימו עמו, כי מה שיעשה הטבע לא יעשה השכל, ואף אם הצליחו לאלף את החתול כדי להתנהג כאדם, הרי שהכל היה רק כלפי חוץ, וכאשר הגיע עת המבחן, חזר לטבע המטבע בו ושם להיות חתול פרא.

הנמשל

במשל נכלא זה, שהתרחש עם הרבי ר' יהונתן איבשיץ בפוכחו עם ההגמון של פרג, השתמש 'הסבא' מקלם כדי להסביר את התנהגותו של עפרון החתי, שבתחלה הצייע לאברהם בנדיבות לב את המערה ללא תשלום, ולבסוף גבה ממנו מחיר מכלל. עפרון היה פאותו חתול מאלף, שכלפי חוץ מתנהג בנימוס ובאדיבות מזיפת, אולם מהותו רקובה מהשרש. תחלה הראה פנים של איש נדיב ואציל נפש, אולם ברגע ששמע את צלצול המטבעות וראה את הכסף לנגד עיניו, התהפך בבת אחת לחמדן ותאב בצע, השליך ממנו את כל גננוי הנימוסים, ורדף אחר הפמון פאותו חתול הרודף אחר העכבר. זו היא אפוא עבודת תקון המדות של האדם, לא לאלף את המדות והטבעים השליליים, לא רק ליפות אותן ולעצב אותן כלפי חוץ, אלא לעמל עליהן עד השרש, ולעבד אותן כחמר ביד היצר, וזו חובת האדם בעולמו.

'הטבע והשכל', זה היה צמד המלים שהיה לשיחת בני האצלה בארמון המלכותי שבפרג. הראשון שארק את הרעיון לחלל האויר, היה פרידריך השלישי, ההגמון הנודע של פרג, והארמון פלו היה פפוקחה. מלך פרג, שנודע כאדם משפיל והוגה דעות, ונוטה היה לחקר אחר תהלוכות בני האדם וטבעיהם, נתן לבו אל הנושא המדבר שגרם לופוח לוחט בצמרת המלוכה, וגלה בו ענני רב. עקר הנוכח היה, למי מבין שני הכחות שנמצאים באדם, הטבע והשכל, יתרון על משנהו. פרידריך ההגמון טען בתקף, פי פחו של שכל האדם, גדול יותר מכחו של הטבע והמדות המטבעים בו, וכאשר מגביר האדם את שכלו מתאזר מחשבה ורצון, מסגל הוא לכופף ולהטות את מדותיו לכל צד שירצה. את טענתו חזק באמצעות דגמאות מעולם הבריאה, והראה לשם משל את השלחן המעטר שעמד בקרבו הטורקלין. "ראו נא שלחן זה", אמר ההגמון בקול מתפעם, "הרי מקורו מוגיע עצים שגדלו ביער, ללא תאר והדר. אולם הנגר האמן נטר והקציע את הגזעים, שיף והחליק אותם היטב, חפרם זה לזה בדיקנות, כיד וצבע אותם ביד אמן, והוציא מתחת ידיו את היצירה הפלאית הזו. את כל זאת עשה באמצעות השכל והבינה היתרה שבו, ובאמצעותם הצליח לשלט על הטבע ולהכניעו תחת ידיו". "אין אפוא ספק", סים ההגמון את דבריו בתרועת נצחון, "כי טבעיו של האדם נתונים בידיו כחמר ביד היצר, והיתרון של השכל על הטבע ברור אפוא לחלוטין".

כל הנוכחים מחאו פנים בהתלהבות לשמע הדברים המחפמים וההגיוניים, והמלך הביט סביב כדי לראות אם יש מישהו שומקש להביע עמדה הפוכה. "הרב היהודי עומד מן הצד, ועל פניו נסוכה ארשת של אחד שאינו מסכים לדברים", אמר בלבו, בעודו מביט על הרב החכם שעמד בירפתי הטורקלין, לאחר שהובא אל המקום לפי דרישת המלך, כדי שאף הוא יביע את דעתו בפוכה. הרב היה אמןם צעיר לימים, וזה לא מכבר התמנה לרבה של הקהלה היהודית העתיקה והמפרסמת שבועיר פרג הגדולה, אולם חכמתו נודעה בשערים וכלם גמרו עליו את ההלל. "האם ירצה הרב היהודי להביע את דעתו בענין? או שמא כבר עוסקת תורת ישראל בדבר?" שאל המלך, וכלם נשאו את עיניהם אל הרב.

"ברשות המלך הנכבד", נשמע קולו הצלול והבוטח של הרב היהודי, שנעמד בגאון והחל לשאת את דבריו, "אבקש להביע את דעתי ואת תורתנו הקדושה, כי דבריו של ההגמון אינם נכונים בעליל, וההפך הוא הנכון. לא אכחד שהמשל שהביא ההגמון נכון הוא עד מאד, ובאמת יש בכחו של האדם לשנות את צורת הטבע ולהתאימו לצרכי עצמו, כשם שהנגר הופך עצים לשלחן מפאר, והבנאי מקים בנין מפאר מאבני גויל. אולם לאמתו של דבר, רק צורתו החיצונית של החמר משתנה, ודמותו וצלמו מקבלים תבנית שונה; אך את היסודות ואת המהות האמתית לא נתן להחליף ולהמיר, אלא בעבודה שרשית ועקבית. יכול האדם אמןם להכניע את טבעיו ומדותיו לפי רצונו ושכלו, אולם אם לא יעמל עליהן כל ימיו כדי להטותן לטובה, ימשיכו המדות הרעות לשפן בו, ורק כלפי חוץ יראה כאדם בעל מידות מתקנות. וכאשר

מְדוּלָה

הַלְכוּת וְהַלְכוּת

בְּכָל־מְדוּתָיו. כִּי הַעֲקָר הוּא הַמְדוּת, שְׁעַל־יְדֵי זֶה יִזְכָּה הָאָדָם לְתוֹרַת ה' וְלִמְצוֹתָיו לַעֲשׂוֹת בְּשִׁלְמוֹת, וְאֵלּוּלֵי שְׂתַקֵּן מְדוּתוֹ עִם הַיָּדָא, שֶׁהִיא גַם־כֵּן אַחַת הַמְדוּת, אִין תּוֹרָה וּמְצוֹת נַעֲשִׂים בְּשִׁלְמוֹת. (הַרְבֵּי ר' אֱלִימֶלֶךְ מְלִיז'עֵנְסֵק)

• מִי שְׂאִינוֹ עֹמֵל בְּצַעֲרֵירוֹתוֹ עַל־מְדוּתוֹ וְלֹא מַעֲמִיק בָּהֶן, אֲזִי בְּזַקְנוֹתוֹ הֵן מִתְגַּלְגֵּלִים אֶצְלוֹ, וְאִין בְּכַחוֹ לְהַפִּיךְ אוֹתָן לְטוֹב. מִפְּנֵי שֶׁבְּצַעֲרֵירוֹתוֹ מִתְקַיֵּם בּוֹ "וְעַל כָּל־פְּשָׁעִים תִּכְסֶּה אֶת־בָּהּ", אֲבָל בְּזַקְנוֹתוֹ מִתְקַרְרַת הַאֲהָבָה וּמִתְגַּלְגֵּלִים כָּל שְׂרָשֵׁי הָרַע שֶׁבְּקִרְבוֹ. (הַרְבֵּי ר' בּוֹנִים מִפְּשִׁיחָא)

• דָּרָךְ יֵשׁ בְּעִבּוּדַת הַמְדוּת, לְשַׁבֵּר וּלְשַׁרֵּשׁ מִקְרָב הַלֵּב אֶת הַמְדוּת הַשְּׁלִילִית שְׂצָמְחָה מִהַנְּפֶשׁ הַבְּהִמִית. אוּלָם עֲדִיף יוֹתֵר לְהַפִּיךְ אֶת הָרַע לְטוֹב, וְלַהֲעִלּוֹתוֹ לְקַדְשָׁה בְּבַחֲנֵינָה וּגְבִיבָה לְבוֹ בְּדַרְכֵי ה'. כִּי עַל־יְדֵי שֶׁהָאָדָם מְשַׁבֵּיעַ אֶת־נַפְשׁוֹ בְּתַעֲנוּגִים רוּחָנִיִּים מְטוֹב טַעְמָה שְׁלִי־תוֹרָה, מִתְבַּטְּלוֹת הַתְּשׁוּבוֹת הַנְּפִסְדוֹת מֵאֲלֵיהֶן. (הַיֵּשׁוּדִת' מֵאוּרֵיב)

• הַעִיד רַבֵּי אוּרֵי מְסֻטְרֵלִי־סֶק עַל־עַצְמוֹ, שֶׁבְּנוֹסֶף לְכָל־הַדְּרָכִים לְתַקּוֹן הַמְדוּת, הִיָּה מִתְפַּלֵּל עַל־כָּל פְּרָט וּפְרָט בְּכָל־כַּחוֹ וּכְוִנָּתוֹ, עַד שֶׁנִּשְׁטַהַר וְהִתְקַדַּשׁ, וּמִמִּילָא הִפְכוּ מְדוּתוֹ לְהִיּוֹת מִתְקַנּוֹת מֵאֲלֵיהֶן. נִמְצָא שֶׁמַּעֲלַת הַתְּפִלָּה הִיא גַם מִחֲמַת שְׁעַל־יָדָה זֹכִים לְתַקּוֹן הַמְדוּת, וּמִמִּילָא מִתְקַנְתָּ קוֹמַת הָאָדָם בְּשִׁלְמוֹתָהּ. (תְּפִילַת הַצַּדִּיקִים)

• לְמוּד הַמּוֹסֵר הוּא הַמְבִיֵּא לִיְדֵי תַקּוֹן הַמְדוּת וְהַפִּיכָתָם מִתְלַמּוּד לְמַעֲשָׂה. לְמוּד הַמּוֹסֵר הוּא הַמְבִיֵּא שְׁחִס־וְשְׁלוֹם לֹא יְהִי יְרֵאָת הַשָּׁמַיִם לְמוּד הַתּוֹרָה וְקִיּוּם הַמְצוֹת, בְּבַחֲנֵינָה "מְצוֹת אֲנָשִׁים מְלַמְּדֵה". (רַבֵּי צַבִּי זֶאֵב פֶּאֶלִי מַחְבָּרוֹן)

• מִי שֶׁמַּעֲלָה עַל־דַּעְתּוֹ, שֶׁהָאָדָם צָרִיךְ לְעַבֵּד עַל תַּקּוֹן הַמְדוּת כְּדֵי לְהִיּוֹת חָסִיד לְפָנִים מְשׁוֹרֵת הַדִּין, אֵינוֹ אֶלְא־שׁוֹטָה שְׂאִינוֹ מִבִּין אֶת־טִבַּע הָאָדָם. כִּי הָאָדָם צָרִיךְ לְתַקּוֹן אֶת־נַפְשׁוֹ בְּתַקּוֹן עֲלִיוֹן, כְּדֵי שֶׁלֹּא יִהְיֶה רוֹצֵחַ מִפֶּשַׁע, וְכֵדֵי לְסוּר מִשְׂאוֹל תַּחֲתֵיָהּ. (רַבֵּי יִשְׂרָאֵל יַעֲקוֹב לּוֹבֶצ'נֶסְקִי הַי"ד מְבַרְנוֹבִיץ')

• הַפְּגֵשׁ הָאָדָם בְּמִלְחַמַת הַמְדוּת בְּדַבְרֵים שֶׁבִּין אָדָם לְחִבְרוֹ, מְצַוֶּה הִיא. אוּלָם הַפְּגִישָׁה עִם הַהֲתַגְדָּוֹת לְתַפְלָה וְקִרְיָאֵת שְׁמַע, אֵינָה מְצַוֶּה אֶצְלֵ הָאָדָם. וְלִכֵּן נִדְמָה לוֹ לְאָדָם, כִּי הוּא חָרֵד לְחֻצָּאִים, וְיֵשׁ בּוֹ מַחְצָה מִפְּסֻקַת בֵּין מְצוֹת לְמְצוֹת, שֶׁלֹּם הוּא בְּמְצוֹת שֶׁבִּין אָדָם לְמִקּוֹם, וְלִקְוֵי בְּדַבְרֵים שֶׁבִּין אָדָם לְחִבְרוֹ. אוּלָם הָאֲמִתּוֹת הִיא, שְׂאֵה וְזֶה אִין בּוֹ! (הַחֲזוֹן אִי"ש)

• מְצוֹת עֲשֶׂה מִן־הַתּוֹרָה לְלַכֵּת בְּדָרָךְ הַמְדוּת הַטּוֹבוֹת, מִפְּנֵי שֶׁנִּצְטַוֵּנוּ לְהַדְבִּיק בָּהּ יִתְפַּרֵּךְ וְלַכֵּת בְּכָל־דְּרָכָיו. וְהַדָּרָךְ הַנִּכְוֵנָה הִיא לְלַכֵּת בְּכָל־מְדָה בְּשִׁבִיל הַאֲהָבָה בְּאֲמֻצָּע לְפִי הַזְּמַן וְהַמְדָּה, חוּץ מִמְדַת הַגְּאוּה שֶׁיֵּשׁ לְהַתְרַחֵק מִמֶּנָּה כְּכָל־הָאֲפֶשֶׁר. וְכִי שֶׁהוּא לְקוֹי בְּמְדָה מְסֻיָּמָת, יִטָּה אֶת־עַצְמוֹ אֶל־הַקְּצָה הַשְּׂנִי הַהַפּוּךְ לְטַבְּעוֹ, וְאַחַר שְׂתַקֵּן אֶת־הַמְדָּה יְחוּז לְדָרָךְ הָאֲמֻצָּע. (שׁוֹלְחַן עֵרוֹךְ הַמִּידוֹת)

• כְּדֵי לְהַצְלִיחַ לִכְנוֹן אֶת־הַמְדוּת אֶל־הָאֲמֻצָּע, צָרִיךְ הָאָדָם לְבַקֵּר אֶת־מְדוּתוֹ תָּמִיד, לְשַׁקֵּל אֶת־מַעֲשָׂיו וְלִבְחוֹן אֶת־תְּכוּנוֹת נַפְשׁוֹ מִדֵּי יוֹם. וְכָל־זְמַן שֶׁיִּרְאֶה שֶׁנִּפְשׁוֹ נוֹטָה כְּלַפִּי קְצָה אַחַד מִן־הַקְּצוּוֹת, יַחֲשִׁי אֶת־הָרַפּוּי בְּדַבְרֵי הַנְּגִידֵי. (ש"ס)

• "כָּל שֶׁמַּעֲשָׂיו מְרַבֵּין מִחֲכָמָתוֹ, חֲכָמָתוֹ מִתְקַמָּת" - כִּי צָרִיךְ תַקּוֹן הַמְדוּת תַּחֲלָה וְאַחַר־כֵּן תַּתְקַיֵּם חֲכָמָתוֹ. שֶׁתַּחֲלָה צָרִיךְ לְתַקּוֹן אֶת־עַצְמוֹ בְּמְדוּת, וּבְזֶה תִּשְׁכַּח הַתּוֹרָה עֲלָיו, שְׂאִינָנָה שׁוֹכְנַת לְעוֹלָם בְּגוּף שְׂאִינוֹ בַּעַל מְדוּת טוֹבוֹת. (רַבְנוּ יוֹנָה מְגִירוֹנֵד)

• הַתְּבוּנוֹת נָא, כִּי הָאָדָם בְּרַב מְדוּתָיו זֶה מְשַׁנָּה מְאוֹ, וְכָל־מְדָה וּמְדָה טוֹרְפַת דַּעַת הָאָדָם, זֶה מוֹשִׁכְתּוֹ לְכָאן וְזֶה מוֹשִׁכְתּוֹ לְכָאן, וְיִצַּר הָרַע מִסִּיתוֹ לְכָל־מְדָה שֶׁיִּבְחַר הַפְּחוּת שָׁבָה, וְהוּא דוֹמָה לְאָדָם שֶׁהוֹלֵךְ בְּמִדְבָּר וּבּוֹגֵעִים בּוֹ דְבָרִים וְאֲרִיּוֹת וּנְמִרִים וְזֵאֲבִים וְהַרְבֵּה מִשְׁחִיתִים. הָאִישׁ הַזֶּה צָרִיךְ לְפַתַּח עֵינָיו וְלַהֲלַחֵם עִם־כָּל אַחַד, וְאִם יַעֲלִים עֵינָיו רַגַע אַחַד, יִטְרַפְּהוּ הַמְדוּקִים. כֵּן הָאָדָם, מְדוּתָיו הָרְעוּת, כְּגוֹן הַתְּנַאָּה וְהַגְּאוּה וְהַשְּׂנָאָה וְהַפְּעַס וְכִי־צָא בָּהֶן, מִתְגַּלְגֵּלוֹת בְּלִבּוֹ תָּמִיד, וְאִם יַתְעַלֵּם וְלֹא יִתְקַנֵּן, יִתְעַקֵּר מִלְּבוֹ אוֹר הָאֲמִתּוֹת וְיִמַּשׁ חֲשָׁה. (אוֹרְחוֹת צַדִּיקִים)

• בְּכָל־יוֹם וְיוֹם, תִּבֵּי הָאָדָם לְבַדֵּק אֶת־עַצְמוֹ בְּעֵינָיו הַדַּעוֹת וְהַמְדוּת. (הַגַּר"א מוֹלְנָא)

• הַעִיד הַחַת"ם סוֹפֵר עַל־עַצְמוֹ, שֶׁבִּיּוֹם שֶׁלֹּא לָמַד סְפָרִי מוֹסֵר, הִיָּה מִתְקַרֵּר מִעִבּוּדַת הַשֶּׁם. וְרַבֵּי הַלֵּל מְקוֹלוֹמִי הִיָּה אוֹמֵר, שֶׁבַּע־לְשׁוֹן מוֹסֵר עֲשָׂה אוֹתוֹ לִיהוּדֵי כְּשָׁר, מִפְּנֵי שֶׁתַּקֵּן מְדוּתוֹ בְּזַכּוּת הַלְמוּד בְּסִפְרוֹ. (עִבּוּדַת הַמִּידוֹת)

• אָדָם הַרוֹצֵה לַעֲשׂוֹת מְצוּוֹה בְּשִׁלְמוֹת, צָרִיךְ מִתְחִלָּה לְקַדֵּשׁ עַצְמוֹ לְהִיּוֹת שְׁלֵם בְּמְדוּתוֹ כְּגוֹן הַגְּאוּה וְהַקְּנָאָה וְהַשְּׂנָאָה וְהַפְּעַס וְכִדּוּמִיָּהוּ בְּכָל־הַמְדוּת, אֲזִי לְפִי שִׁלְמוֹת הַמְדוּת שָׁבוּ, כֵּן יְהִי עֲרֵךְ הַמְצוֹת בְּשִׁלְמוֹת. וּבְלִתֵּי אֲפֶשֶׁרִי שֶׁתְּהִיָּה הַמְצוּוֹה שְׁלֵמָה מְכֻלִּסִּיג, כִּי אִם שֶׁיְהִיָּה שְׁלֵם

מהלל

מספורי חז"ל

האמורא רבי אלעזר, היה איש חסד גדול ושמש כגבאי צדקה. פעם אחת לא שהה בבית במשך זמן מזה, וכשחזר הביתה שאל את בני הבית: "אמרו נא לי, מה ארע בבית בזמן שלא הייתי בו?" השיבו בני הבית וספרו: "בשעה שנעדרת מן הבית, הגיעה לך אן חבורה של אנשים שבקשו להתארח אצלנו. קבלנו אותם בסבר פנים יפות, והכנו להם סעודה עם מזון ומשקה בשפע. כאשר סימו, קמו וברכו אותך והתפללו עליך שתצליח בכל אשר תפנה". שמע רבי אלעזר את הדברים ואמר: "עליזה לא אקבל שכר טוב בשמים". עברה תקופה מסוימת, ושוב נעדר רבי אלעזר מבייתו, וגם הפעם הגיעה חבורת אנשים לביתו, וגם הללו התקבלו על ידי בני הבית בכבוד רב. אלא שהפעם, היו אלו אנשים לא מהגנים, ובמקום להודות לבני ביתו של רבי אלעזר על שהגישו להם מאכלים ומעדנים, עמדו וקללו את רבי אלעזר וביאו אותו בבזיונות גדולים. כששב רבי אלעזר הביתה ושמע את הספור, נאנח ואמר בשמחה: "עכשו אזהר לשכר טוב". התפלל רבי אלעזר והוא הסביר להם: "הרי גדלתו של האדם נמדדת על ידי זה שהוא מסגל להעביר על מדותיו ולא לענות דבר למי שמבואה אותו. ולכן עכשו שאני לא נוטר שנאה לאותם אנשים שקללו אותי, אלא מקבל את הבזיונות שלהם באהבה, אזי אני זוכה לשכר טוב". וכן מספר על רבי עקיבא, שהיה ענו גדול ולא רצה לקבל על עצמו שום תפקיד צבורי, למרות שהחכמים הפצירו בו להתמנות עליהם כראש ומנהיג. הלך רבי עקיבא להתעניע עם אשתו, והחכמים הלכו אחריו ושמעו שהיא אומרת לו פה: "אם אתה רוצה לקבל על עצמך מנוי צבורי, עליך לקבל על עצמך מראש, שגם אם יבא אותך ויקללו אותך בקלות נמרצות, לא תקפיד עליהם ותמחל להם במדת הרחמים. ורק על מנת פן, תוכל להתמנות לתפקידך". (ירושלמי מסכת פאה)

רבי אלעזר בנו של רבי שמעון בן יוחאי, שב פעם מהמקום שנקרא מגדל גדור, לאחר שלמד שם תורה זמן רב. רכב רבי אלעזר על גבי חמור, והיה שמח על שלמד תורה, וכשהיה ליד שפת הנהר ראה לפניו אדם אחד שהיה נראה פאיש מוזר מאד ופניו מכערים מאד. יש אומרים שהאיש היה אליהו הנביא שהתחפש פאיש מכער, כדי להוכיח את רבי אלעזר להיות רב כקנה ולא קשה פארז, אולם רבי אלעזר לא ידע זאת. פנה האיש אל רבי אלעזר ואמר לו: "שלום עליך רבי", אולם רבי אלעזר לא השיב לו, אלא תחת זאת אמר: "איש ריק ופסל, וכמה מכערים פניך", ושאל: "האם כל בני עירך פה מכערים פמוך?" ופרשו הכפריים, שהאיש היה בור וריק ובעל עברה, ורבי אלעזר בקש להוכיחו על מעשיו הרעים שאינו הולך בדרך השם. נעלב האיש עמקות, ואמר לרבי אלעזר: "אם אתה חושב שפני מכערים ולא יפים, עליך ללכת אל האמן שעשאני ויצר אותי, ועליך לשאל אותו מדוע יצר פלי פה מכער פמוני", וכנתו של האיש היתה,

בזמנו של דוד המלך עליו השלום, היו אנשים רשעים ובני בליעל, כמו שיש למרבה הצער בכל דור ודור, והיו מצערים אותם בשאלות חנם ובטענות שוא. מדי לילה, עמדו הרשעים ליד חלונותיו של דוד, ושואגים פנימה: "דוד, מתי יבנה בית המקדש? מתי יתקיים הפסוק 'בית ה' גלך'?" ולמרות שכל פונתם לא היתה אלא לצער את דוד ולהביא אותו לידי פעס, שהרי פלם ידעו שהקב"ה אמר לדוד שלא הוא יבנה את בית המקדש בעצמו אלא רק בנו יבנה אותו לאחר פטירתו, וכל מטרת שאלתם לא היתה אלא בשביל לצערו, היה דוד מקבל את שאלותיהם בסבלנות, ואמר: "לא אכפת לי שהם שואלים אותי שאלות פאלו, ואפלו שמטרתם לצער אותי, בכל זאת אני שמח על זאת שהם רוצים בבניית בית המקדש", ועל זה אמר דוד בתהלים "שמחתי פאמרים לי בית ה' גלך", דהינו שהוא שמח על שאותם אנשים באו לשאל אותו מתי ילכו יחד לבית ה', אל בית המקדש. (ירושלמי מסכת ברכות)

פעם אחת חלה רבי הונא בנו של רבי יהושע, ונפל למשפב. חלוו הלוך והכביד, וכשפא רב פפא לבקרו, הבין שמצבו חמור מאד והוא עומד לפני הסתלקותו מן העולם. פנה לבני ביתו של רב הונא, והחל להכין אותם לקראת פרדתם מאביהם היקר, ויעץ להם להתחיל להכין את צרכי המות, לתפור לו תכריכים ולהכין בעבורו קבר פראוי לכבודו. לא עברו ימים מרבים, ונס מפלא התרחש עם רב הונא. הספנה הגדולה שפה היה שרוי חלפה, ולפתע התעורר והחל להחלים. כששמע רב פפא את דבר הנס הגדול, התבייש מרב הונא מאד, מפני שהוא כבר יעץ לבני ביתו להתפונן לקראת פטירתו הקרבה. לבסוף בא רב פפא לבקר את רב הונא, והתעניין אצלו: "אמר נא, מה ראית בשעה שעמדת להסתלק מן העולם?" ספר רב הונא: "דע לה, שבאמת הגיע קצי ונשמתי עמדה לפרח מגופי, שכן בשמים גזרו פי מלאו ימי ושנותי. אולם לפתע החלט לשנות את גור דיני ונשמתי שבה לגופי. מדוע? מפני שהקב"ה בכבודו ובעצמו פנה לבית דין של מעלה ואמר להם, שמפני שאני מעביר על מדותי, ואני מוחל לכלם ואני נוטר שנאה לאף אחד, לכן גם הם לא צריכים לבדק אחרי ולהקפיד על פל מעשי, ועליהם לותר לי ולחון אותי לרחמים". וכך דרשו חז"ל ואמר, שכל מי שמעביר על מדותיו, דהינו שאינו משיב ומדקדק עם מי שצערו, אלא מותר לו ומוחל על מה שגרו לו, אזי מעבירים לו בשמים על פל פשעיו, ומדת הדין אינה מדקדקת עמו אלא הולכת מקונו. והדבר נדרש מהפסוק שבנובואת מייכה: "נשא עון ועבר על פשע", למי הקב"ה נושא עון? למי שעובר על פשע. ומי הוא שעובר על פשע? "לשאירית נחלתו". ואמר רבי אחא פרחנינא, שבפסוק זה יש אליה וקוץ פה, דהינו יש פה בשך שמו ודבר תנחומין, אבל יש פה גם דבר קשה שאינו שוה לכל, מפני שרק לשאירית נחלתו הוא עובר על פשע, למי שמשים את עצמו כשירים והוא עונתו וישפל פרוך. (מסכת ראש השנה)

מתפל

אמרות ופתגמים

• בשם שקשה ענשן של-מדות, כך גדול שכן של מדות טובות משכן של אריות בתורה. (החת"ם סופר)

• קדם ביאת המשיח יהיו לומדים בלי תורה, וחסידים בלי חסידות, צדיקים בלי מעשים טובים, ובעלי מדות - גם כל מום רע... (הריב"ר בנימין מפשיסחא)

• אין התורה שקמה תורה, אלא אצל אדם טהור במדותיו ורחוק מגניעות עצמיות. ומה שאמרו חז"ל אין לו לדין אלא מה שעניו רואה, הדברים אמורים רק במי שהוא שלם במדותיו ויש לו עינים לראות, אבל אם לא השלים את עצמו במדות, הריהו מסלף את אמת התורה. (רבי ישראל מסלנט)

• הרואה בעצמו מדה לא טובה צריך להתיגע לתקנה. הדבר צריך להיות נוגע עדי-כדוקה של-נפש, אלא שאל לו להיות מזכא מזה. להפך, עליו לשמח על שאפשר לתקן. (ספר השחות)

• לכל-אדם יש בטבע מדות טובות ורעות, אולם גם המדות הטובות שמטבעות בו צריך לעמל להוציאן לפעל, שלא ישארו בתדמה בצעיף ההעלם. ולכן צריך האדם להתבונן על מעלותיו ומדותיו הטובות, לנקותן ולצרפן. (רבי יצחק בלאו)

• המדות הטובות הן למעלה מבין, ולא נקטבו בתורה מפני שפוללות כל התורה. ומי שאינו נוהג במדת דרך ארץ, ומזאם בדרך התורה, היראה והמוסר, הוא 'עם הארץ'. (הגרי"א מוילנא)

• יהודי שאין לו שבירת המדות, הוא כלי שבור. (היאחבת ישראל)

• מי שלא עמל על תקון וברור מדותיו, הרי הוא כסומא שלא ראה אור מימיו. (רבי ישראל מסלנט)

• תקון המדות הוא רק בעמל התורה לשמה, והרצון לתקון ושפוט האדם-עצמו ולהצטער על הטבעים הרעים. (החזון אי"ש)

• "אין טוב אלא תורה", אין טוב לו לאדם שיהא עוסק בתורה לבדה בלי תקון המדות, כי אז אין ערך לתורתו. (האמרי חיים)

• האדם עם יצר הרע צמודים יחד, ועבודת האדם להפריד בין הדברים, וגם אם יצח את יצר הרע, צריך להזהר שלא ישאר אצלו מאומה מהשפעתו, ולזה אפשר להגיע רק על-ידי עבודת המדות. (רבי ישראל יעקב לובצ'נסקי הי"ד מברנוביץ)

• "טוב-רש הולך בתמו מעקש דרכים והוא עשיר". טוב רש שהוא עני בתורה, והולך בתמו במעשים טובים, ממי שעשיר בתורה והולך בדרך עקמה ומדותיו רעות. (רש"י במשלי)

• אדם צריך לצאת ידי הבריות, בדרך שצריך לצאת ידי המקום, שאמר "והייתם נקים מזה ומישראל". (ירושלמי שקלים)

• עקר בריאת האדם בעולם הזה, הוא לשבר המדות הרעות הטבעיות שלו. (רב סעדיה גאון)

• רע המדות, סמן הוא על רקבון השרש. (רבי יוסף זבארה)

• בעל המדות הטובות קרוב אלי-הרחוקים, ובעל המדות הרעות רחוק אלי-הקרובים. (רבי שלמה אלעמי)

• שלשה אינם נודעים אלא בשלשה דברים: הענו בשעת פעסו, והגבור במלחמה, והאזהב בשעת הצרף. (ספר חסידים)

• תרי"ג המצות מחלקות לרמ"ח מצות עשה ושס"ה מצות לא-תעשה. החלק הפחות מכל שס"ה מצות לא-תעשה הוא מדות רעות ומשחחות, והחלק המעלה מכל רמ"ח מצות עשה הן מדות טובות ונעלות. (שערי קדושה)

• כל עבודת השם תלויה בתקון המדות, שהן כמו לבוש למצות וכללי לתורה. (הגרי"א מוילנא)

• האדם נולד עם-פלי-המדות, דהינו שפכחו לעשות עם-כל המדות כחפצו. ויוכל האדם להיות למדן וחסיד, וכשחש-ושלום נחסרה נקדת הפנימית, הכל פלא נחשב. והעקר, לברר ולצרף המדות, בלתי לה' לבדו. (רבי מאיר מאפסא)

• האדם לא נברא בעולם רק לשבר את-הטבע, לכן יזרז את-עצמו לתקון מדותיו בשנת י"ח דוקא, בגון מי שנולד בטבע של-עקשנות, ישבר את-טבעו ארבעים יום רצופים לעשות להפך. ומשם ואילך מרה-שמים יעזרוהו להיות מוסף והולך בשבירת מדות הרעות עדי-תקום. (רבי אלימלך מליז'ענסק)

• על-ידי מדות טובות שאדם מחזיק עצמו ונשמר ממדות רעות, יכול הקב"ה לשכן בזה העולם, דהינו על-ידי שהוא מרבה לשכינה, וזה ועשו לי מקדש, שתתקנו את-עצמכם במדות כדי שאשכן בתוכם. (נועם אלימלך)

גדול?" הצביעו הללו על רבי אלעזר, אולם האיש אמר מיד: "איש זה כלל לא ראוי שתכבדו אותו, שכן הוא בזה אותי מאד ופגע בי עמקות". החלו אנשי העיר לדבר על-לבו של-האיש שימחל לרבי אלעזר, ואמרו לו: "הרי הוא אדם גדול בתורה ואיש חשוב מאד, ולכן עליך למחל לו ולסלח לו על-משגהו". שמע האיש לקולם, ואמר להם: "מוכן אני לסלח לו, מפנין שאתם כה מפצירים בי, אולם תנאי אחד יש לך, שלא יהיה רגיל לעשות פן ולהאחר מעתה ואילך בכבוד הבריות". אלעזר ומיד נכנס לבית-המדרש והכריז: "לעולם יהא אדם רך כקנה, ואל יהא קשה כארוז", וזאת למד מהאיש שפחל למרות שנעלב מפניו, והוסיף ואמר: "ובזכות זה זכה הקנה שפמונו מתקנים קלמוס לכת-יבת ספרי תורה, תפלין ומזוזות, מפני שהוא רך וענותן". (מסכת תענית)

להוכיח את רבי אלעזר על שפגע בו, שהרי הוא יציר כפיו של הקב"ה, והוא ברא אותו כך. הבין רבי אלעזר שנכשל בלשונו, ומיד ירד מהחמור והשתטח לפני אותו אדם, כשהוא מתחנן בפניו: "אנא ממה, מחל נא לי על שפגעתי בכבודך והעלבתי אותך", אולם האיש מאן לסלח לו. "איני מחל לך בשום אופן", אמר האיש, "אלא אם-כן תלך אל האפון שברא אותי, ותאמר לו את מה שאמרתי לי, מדוע יצר כלי פה מכער פמוני". הצטיער רבי אלעזר מאד, והמשיך ללכת אחרי האיש דרך ארפה, וכל-האמן נסה שוב ושוב לפייס אותו ולבקש מפניו למחל לי. בסוף הדרך, הגיעו השנים אל-העיר, וכשראו בני העיר שרבי אלעזר התנא הגדול מגיע, יצאו לקראתו, וכאם קבלוהו בכבוד גדול וכל-אחד שאל בשלמו: "שלום עליך רבי ומורי!" התפלא האיש ושאל את האנשים: "אלמי אתם פונים ושואלים בשלמו בכבוד כה

מספר

ספורי צדיקים

אף לא לבש אצטלא דרבנו, והיה נראה כפועל פשוט. פעם נסע לבקור בוילנא, ואדם אחד מסר בידו מכתב למוסרו לידי רבי גרשון אמשטרדם, מרבני וילנא. סבור היה רבי גרשון, שאלביתו הגיע כדי להעביר לו את המכתב, כי אין הוא אלא עגלון פשוט, ולכן כבדו בכוס יין שרף פנהוג. שתה רבי ונדל שלא מרצון, רק כדי שלא לגלות את זהותו. בקש רבי ונדל לצאת מן הבית, ואולם בעל הבית עכבו והחל להתענג בשלמו של החסיד המפרסם רבי ונדל מסלנט, והרבה לספר בשבחו בהתפעלות גדולה. החל רבי ונדל לגמגם בתשובותיו, ובדרך אגב השתדל להמעיט את דמותו, ואולם רבי גרשון התמלא רגז על חצפתו של בעל העגלה הפשוט, לזלזל באחד מגדולי הדור. לפתע הבריק רעיון במוחו, שקא האיש שעומד לפניו אינו אלא רבי ונדל עצמו, ואף נזכר שנוהג הוא ללבש מלבושים פשוטים. "אמר לי את האמת", דרש בעל הבית בתקיפות, "מה שמך?" ורבי ונדל ענה בשפה רפה: "שמי ונדא" ... פניו של רבי גרשון חורו, ואמר: "התקים בך הפסוק 'רצון יראיו יעשה', ובאמת אין אתם נפרים במעלתכם האמתית ועולה בידכם להצניע את עצמכם". (אור ישראל)

לאחר פטירתו של רבי אליהו לוינזון מקרטינגא, שהיה ידוע כאיש צדיק ועושה חסד ובעל מדות נפלא, הספידו רבי עזריאל הילדסהימר מברלין. וכה ספר בהספדו: "פעם בא אלי לברלין יהודי מרוסיה, הציג את עצמו לפני ואמר ששמו לוינזון, ושהוא בא מעירה קטנה בזמוט, לא רחוק מהגבול הפרוסי. לאחר שדבר עמי על ענין מסים וקבל מפני את הפרטים הרצויים לו, בקש להפטר לדרונו, ואני שאלתי אותו דרך אגב 'הרי גר אתה לא רחוק מקרטינגא, ואולי מכיר אתה את רבי אלינקה מקרטינגא הפרוסי אישית?' הרהר האיש קמעו, ולאחר מכן אמר לי 'אני מכיר אמןם איש אחד בשם אליהו לוינזון שגר בקרטינגא, ואולם בטעות מכנים אותו בשם רבי אלינקה'. דבריו עוררו בי תרעמת גדולה, והתחלתי להטיף לו מוסר, כשאני מלמד קטגוריה על יהודי רוסיקה פלה, שאינם מפירים בגדולי התורה שלהם ולא מעריכים אותם דים. לפתע נצנצה מחשבה בלבי, שקא האיש הנצב לפני הוא אותו רבי אליהו, שכן בשיחה עמו התגלה לי פאדם נכבד ובעל בינה יתרה. שאלתי לפתע 'כלום כבדו איננו אותו אליהו?' והוא השיב ואמר בחייו: 'שמי באמת אליהו לוינזון מקרטינגא, ואולם אלו שאינם מפירים אותי מכנים אותי רבי אלינקה"'. (דורות בישראל)

פעם ראו את ה"חפץ חיים", ביצד הוא מתכופף ומרים גיר שהיה על הארץ, והוא מביט בו לרגע. לאחר שנוכח לדעת, כי אין זה דף מספר קדש כמו שחשב בתחלה, ואין הוא טעון גניזה, השליכו ארצה שוב. ואולם לאחר רגע, שב והרימו וזרקו באשפה. לתמיחה הסובבים הסביר, כי אם ישאיר את הגיר על הארץ, הרי כל עובר ושב יטרח ויתכופף להרימו, ולכן סלקו מהמקום כדי לחסוך טרחה מהאנשים בחנם. (המאורות הגדולים)

מנהג חסידים ואנשי מעשה להניח מדי יום גם תפלין של רבנו תם, לבד מתפלין של רש"י, כדי לצאת ידי חובת שתי הידועות בסדר פרשות התפלין. מה רבה היתה אפוא פליאתם של תלמידי הרבי ר' אלימלך מליזנסק, כאשר הבחינו ביום מן הימים, כי הוא חדל להניח תפלין דרבנו תם ומסתפק רק בתפלין של רש"י. כבשו התלמידים את פליאתם בלבם, ואולם לאחר ימים מספר, שוב החל רבי אלימלך להניח את התפלין, והפליאה התעצמה בלבם. חש הרבי בתמיהתם, והוא פתח וגלה להם את טעמו ונמוקו. נוהג היה הרבי לקום כבר בחצות הלילה לעבודת הנורא, ועבודתו היתה נמשכת ברציפות מאז ועד הלילה שלאחריו, ולכן היו נמנעים בני ביתו מלהפריע לו מאחר תפלת ערבית, שכן באותה שעה היה עורך את חשבון נפשו על קורותיו ביום שעבר, ונח מעט בטרם ישכים קום בחצות. לילה אחד, הזדמנו לו עכובים רבים לאחר תפלת ערבית, עד שלא נותרה לו אלא שעה קצרה בלבד כדי לנוח מעט עד חצות. אולם רגעים אחדים לאחר שעצם את עיניו, נשמעו דפיקות רמות על דלת ביתו. מעבר לדלת נשמע קולו של אדם אחד, שבקש להזכיר את בתו היושבת על המשבר וזקוקה לישועה דחופה. התעורר רבי אלימלך משנתו החטופה, ובעודו נוטל את ידיו ונגש לפתח את הדלת, חלף הרהור קל במוחו: "אין לי מנוח, לא ביום ולא בלילה!" אולם מייד דחה את המחשבה מלבו, ואין לקבל את פני האדם. נטל ממונו רבי אלימלך את שם בתו, האציל לו ברכה, ונעמד להתפלל לישועתה, ואכן התפלה התקבלה, ולאחר זמן קצר שב האיש כדי לבשר כי באה הישועה המיחלת. אולם רבי אלימלך כבר לא שב על יציעו והחל לערוך את חשבון נפשו. "אוי לה, מילך", החל לומר את עצמו בתוכחה נוקבת, "מדוע התרעמת בלבך על מנוחתך הנטרדת? והלא אם היו מעירים אותך משנתך על בתיך שלך הזקוקה לישועה, כלום גם אז היית מתרעם כל כך בלבך?! ואם צרת בתיך השונה יותר מצרת בתו של יהודי אחר, איך נחשב חסיד העושה לפני משורת הדיו, ואם כן איך תוכל להמשיך להניח תפלין של רבנו תם, שעליה נפסק בשלחן ערוך שלא יניחם אלא מי שמתחזק ומפרסם בחסידות". קבל על עצמו רבי אלימלך להתחזק בתקונו מדותיו וחזק אהבת ישראל שנופגמה בקרבו, עד אשר לא יחשב שום הבדל בין בתו לבין בתו של יהודי אחר הזקוקה לישועה. רק לאחר מספר ימים של עמל וגיעה על תקונו המדות, חש רבי אלימלך כי שוב יכול הוא לחזר למנהגו הקודם ולהמשיך להניח תפלין של רבנו תם. (צנורות הזהב)

רבי יוסף ונדל מסלנט, היה מפרסם במדותיו האציליות ובענוותנותו הגדולה. בשנת תקצ"ז עלה לארץ ישראל והתיישב בירושלים העתיקה, בה פהו כדן ומוזרה צדק לבני עדת הפרושים בתקופת פנון הישוב המתחדש בעיר. מכיון שלא רצה לעשות תורתו קרדם לחפר בו, מאן לקבל שכר דעינות מקפת הכולל, והתפרנס בדחק מעסק של חמץ שנהלה אשתו. מרב ענוותנותו

אֶל בֵּיתוֹ שֶׁל רַבִּי אֱלִיהוּ רָאם מְגֹדֹלֵי רַבְנֵי יְרוּשָׁלַיִם, הִגִּיעַ פַּעַם בְּיָשִׁיבָה אֶחָד, כְּדֵי שְׂיַבְחֵנוּ וְיַעֲטֵרֵנוּ בְּסִמְכַת חַכְמֵימֵינוּ. אִם הָיָה זֶה בְּאַחַד מֵימֵי הַשָּׁנָה הַרְגִילִים, לֹא הָיָה הַדְּבָר תְּמוּנָה, אֲלָא שְׁהֵלָה בְּחֹר הַלְּהוֹפִיעַ דְּזָקָא בְּעָרְבַיּוֹם, בְּזִמְנֵי דְחֻזְקָא וְלְחֻזֵי. הָיָה זֶה לְאַחַר שֶׁרַבִּי אֱלִיהוּ הָיָה עַר כָּל הַלְּיָלָה וְעָמַד עַל-מִשְׁמֶרְתּוֹ אֲצֵל הַשׁוּחָטִים, כְּדֵי לְבַדֵּק אֶת-סִפְיָנֵיהֶם בְּשַׁחֲטֵת הַכַּפְּרוֹת, וְהָיָה עֲלָיו לְהִתְכַּוֵּן בְּסִלּוּדֵין לְקִרְאת הַיּוֹם הַמְּקֻדָּשׁ, אוֹלָם בְּמִדּוֹתָיו הַנִּיּוֹצְלוֹת קִבֵּל אֶת-אוּרְחוֹ בְּסִבְרַת פְּנִים יְפוֹת, יֵשֵׁב וְגִלְגַּל עִמּוֹ שְׁעָה אַרְבָּע בְּדַבְרֵי תוֹרָה, תָּהָה עַל-קַנְקַנּוֹ לְרֵאוֹת אִם הוּא בָקִי בְּהַלְכוֹת הַחֻצוֹצוֹת, וְלְאַחַר מִכֵּן הִעֲנִיק לוֹ פֶּתֶב סְמִיכָה כְּרֵאוֹי לוֹ. (תוּעוֹפֹת רֵאם)

בְּעָרְבַי יְמֵי, לָקַח רַבִּי חַיִּים פְּרִידְלִנְדֵר, הַמְּשַׁגֵּיחַ שֶׁל יְשִׁיבַת פּוֹנִיבֵז', בְּמַחְלָה קָשָׁה וְסָבַל יְסוּרִים קָשִׁים. יוֹם אֶחָד, נִכְנַס אֶל הַיְשִׁיבָה כְּשֶׁפָּנְיוֹ מִיְסוּרִים מוֹמְכָאוּבֵי הַבְּלִתֵי נִסְבָּלִים, אוֹלָם מִצַּב רִחוּוֹ שָׁקֵט וְרוּגֵעַ. בְּהַכְּנֹסוֹ לְחֹדֶר רַבְנֵי הַיְשִׁיבָה, פָּנָה וְאָמַר כְּמָה מְשַׁפְּטִים, וְאַחַד הַנוֹכְחִים פָּרַץ בְּבִכֵי מַר. לְאַחַר מִכֵּן נִדְעַה, כִּי תִכּוֹן דְּבָרָיו הָיָה עַל-כֵּן שֶׁהוֹרֹפְאִים הִקְצִיבוּ לוֹ רַק שְׁבוּעִים לְחַיּוֹת, וְלְאַחַר שֶׁבִקֵּשׁ לְדַעַת בְּמָה לְהִתְמַקְדַּד בְּשְׁבוּעִים אֵלוֹ, נִעְנָה כִּי עֲלָיו לְעַמֵּל עַל תַּקוּן הַמְּדוּת, שְׂכֵן עַל-זֶה צָרִיךְ לְעַמֵּל עַד הַיּוֹם הַאֲחֵרוֹן מִמֶּשֶׁ. (לולֵי תוֹרָה)

סֵפֶר רַבִּי צְבִי מְרֻקוֹבִיץ רֵאשׁ יְשִׁיבַת קַרְלִין, כִּי בְּזִמְנֵי שֶׁלְמֹד בִּישִׁיבַת גְּרוֹדְנָא אֲצֵל רַבִּי שְׁמֵעוֹן שְׁקוֹפ, בָּא פַּעַם לְבַקְרוֹ הַמְּשַׁגֵּיחַ רַבִּי יְרֵחֵם מִפִּיר. רַבִּי שְׁמֵעוֹן הָיָה יָדוּעַ בְּמִדּוֹתָיו הַטּוֹבוֹת וְהַנִּיּוֹצְלוֹת, וְכִשְׁפָּצָא רַבִּי יְרֵחֵם מִמֶּנּוּ כְּשֶׁהוּא מְלֵא הַתְּפִעְלוֹת וְהַשְׂתוֹמְמוֹת, הִתְבַּטָּא וְאָמַר לְתַלְמִידֵי הַיְשִׁיבָה: "דְּעוּ לָכֶם, שְׂאֵל כָּל-הַמְּעֻלוֹת שְׂאֵנוּ מִגִּיעִים בְּאַמְקָעוֹת לְמוֹד הַמוֹסֵר, הִגִּיעַ רֵאשׁ הַיְשִׁיבָה שֶׁלָּכֶם רַבִּי שְׁמֵעוֹן, יְשִׁירוֹת עַל-יְדֵי הַלְּמוּד שֶׁל 'שׁוֹר שְׂנַגַּח אֶת-הַפֶּרֶה'... (עוֹבְדוֹת וְהַנְּהַגוֹת)

בְּזִקְנוֹתוֹ שֶׁל רַבִּי אֱלִיהוּ רוֹט, נֶאֱמַן בֵּיתוֹ שֶׁל רַבִּי שְׁלֹמֹה מְאִיל, כְּהוּ עֵינָיו מְרֵאוֹת, וּמִדֵּי פַּעַם נֶאֱלָץ לְתוֹר אַחַר חִפְצִים נְחוּצִים שֶׁלֹא רָאָה בְּמִדְּקֵי הַיּוֹם הַמְּנַחִים, אוֹלָם מֵעוֹלָם לֹא נִרְאוּ סְמָנֵי מְבוּכָה עַל-פְּנֵי וְעִגְמוֹת נֶפֶשׁ בְּשִׁלְכָהּ. פַּעַם אֶף אֶבֶד סְכוּם נִכְבָּד שֶׁלֹא זָכַר הַיּוֹם הַנִּחוּן, וְלִמְקַרְבוֹ אָמַר בְּעִנְיָתוֹ: "הַחֲלִלְתִּי נְחוּשָׁה זֶה מִכְּבָר, שְׂאֵפְלוֹ אִם יֵאָבְדוּ מִמֶּנִּי חִפְצִים יְקָרִים וְסִכּוּמִים גְּדוֹלִים בְּהַרְבָּה, לֹא אֶתְרַגְּוּ וְלֹא אֶאֱבֹד בְּשִׁבִיל כֵּן אֶת יְשׁוּבַת הַדַּעַת". אַךְ לְעַמַּת זֹאת, כְּאִשֶּׁר פַּעַם הִגִּיעַ אָדָם אֶחָד לְבֵיתוֹ וּבִקֵּשׁ לְשֵׂאל מִמֶּנּוּ חִפְץ אֶחָד שְׂזָקַק לוֹ, בִּקֵּשׁ רַבִּי אֱלִיהוּ לְהוֹצִיאָו מִהַחֲדָר הַפְּנִימִי, אֲלָא שֶׁהִדְלַת הַיְתָה נְעוּלָה. חִפְשׁ רַבִּי אֱלִיהוּ בְּקִדְחָתָנּוֹת אַחַר הַמְּפִתָּח, וְכִשְׁלֹא מִצָּאוּ נִטְל בְּיָדוֹ פִּטְיִשׁ וּבִקֵּשׁ לְפָרֵץ אֶת מְנַעוּל הַדְּלֵת, כְּדֵי שְׂיַכַּל לְהַבִּיא לְאוֹתוֹ אָדָם אֶת הַחִפְץ הַדְּרוּשׁ לוֹ. הַדְּבָר הַפְּלִיא אֶת אֶחָד מִמְּקַרְבָּיו שֶׁשָּׁהָה שָׁם, וְאָמַר לְרַבִּי אֱלִיהוּ בְּתַמִּיהָ: "אוּלַי כְּדֵי לְהַמְתִּין עוֹד זְמַן מָה עַד שְׂנִמְצָא אֶת הַמְּפִתָּח? כְּלוּם לֹא חָבַל עַל הַדְּלֵת הַיְקָרָה"? אוֹלָם רַבִּי אֱלִיהוּ טָעַן: "הֵרִי יְהוּדֵי זָקוּק לְחִפְץ הַמְּנַחַח בְּחֲדָר הַפְּנִימִי, וְכִיצַד אֶתֶּן לוֹ לְהַמְתִּין"? (אִישׁ חֲסִיד הַיָּה)

הַרְבַּ מְטָשְׁבִין, רַבִּי דַּבְרִישׁ וְדַנְפֹּלְד בַּעַל "דוּבַב מִיְשָׁרִים", נִדְעַה בְּמִדּוֹתָיו הַאֲצִילוֹת וּבְנִפְשׁוֹ הַרְגִישָׁה לְכַבּוּדוֹ שֶׁל כָּל-יְהוּדֵי,

קָטָן כְּגֹדֹל. פַּעַם, בַּעַת הַסְּעָדָה הַשְּׁלִישִׁית בְּשִׁבְתַּת קַדְשׁ, שָׁהָה אֲצֵלוֹ רַבִּי אֶהְרֹן בְּרַנְשֵׁטִין רֵאשׁ יְשִׁיבַת 'חַי עוֹלָם', וּבְשַׁעַת הַסְּעָדָה אָמַר לוֹ הַרְבַּ מְטָשְׁבִין: "עַכְשָׁו אֵין הַזְּמַן רֵאוֹי לְדַבֵּר בְּנוֹשֵׂא הַמְּדַבֵּר, אוֹלָם לְאַחַר עֲרִיכַת הַבְּדִלָה בְּמוֹצָאֵי שַׁבַּת נוֹכַח לְשׁוֹחַח בְּעֵנָיו". יַחַד עִמָּם שָׁהָה אַז גַּם נַעַר אֶחָד מִבְּנֵי יְרוּשָׁלַיִם כָּבֵן שְׁלֹשׁ-עֶשְׂרֵה, וְהָלָה הִתְמַלֵּא סִקְרָנוֹת לְשִׁמְעַת בְּאִיזָה עֵנָיו עוֹמֵד הַרְבַּ לְשׁוֹחַח, שְׂכֵן נִרְאָה הָיָה שְׂמֵדָבֵר בְּעֵנָיו חֲשׁוֹב. הַמְתִּין אִפּוּא הַנַּעַר עַד לְאַחַר הַהַבְּדִלָה, וַיֵּשֶׁב בְּבֵית זְמַן מָה, עַד שֶׁחַשׁ כִּי אֵינוֹ רְצוֹי שָׁם, וְהִבִּין כִּי עֲלָיו לְצַאת מִן-הַבֵּית. קָם הַנַּעַר וּפְנָה אֶל הַרְבַּ מְטָשְׁבִין כְּדֵי לְבָרְכוֹ בְּבִרְכַת שְׁבוּעַת טוֹב, וְהוּא הִשִּׁיב לוֹ בְּאַהֲבָה וּבְחִבָּה: "שְׁבוּעַת טוֹב וְשָׁנָה טוֹבָה, בְּנִי". עַם יְצִיאָתוֹ, הִטָּה הַנַּעַר אֶת-אָזְנוֹ, וְכִפִּי שֶׁחָשַׁב כֵּן הָיָה. הַרְבַּ מְטָשְׁבִין פָּנָה לְרַבִּי אֶהְרֹן וְאָמַר: "עַכְשָׁו אוּכַל לְהַגִּיד לָכֶם אֶת-הַעֲנָיו", וְהַחֲלִל לְשׁוֹחַח עִמּוֹ בְּאַרְיִכוֹת. הַתְּבַר, כִּי הַרְבַּ הַמְתִּין בְּסִבְלָנוֹת וְאַרְךְ-רוּחַ עַד שֶׁהַנַּעַר הִצְעִיר יְצֵא מִבֵּיתוֹ, אַךְ לֹא גִלָּה כָּל־סִמְנֵי קִצְרוּרוֹת מִמֶּנּוּ כְּבוֹדוֹ שֶׁל-הַנַּעַר. (שִׁיחַ זְקֵנִים)

פַּעַם שׁוֹחַח רַבִּי יִשְׂרָאֵל סְלֶנְטֵר עִם אֶחָד מִחֲשׁוּבֵי הַרְבָּנִים בְּדוֹרוֹ, וַיִּשְׁבַּח בְּפָנָיו אֶת תַּלְמִידוֹ רַבִּי שְׁמֵחָה זִיסֵל מְקָלָם, אוֹתוֹ תֵּאָר כִּיֵּרָא שְׁמִים גְּדוֹל וּבַעַל מְדוּת נֶאֱצְלוֹת. הַעִיר אוֹתוֹ רַב, שְׂאֵלוֹ לֹא הָיָה רַבִּי שְׁמֵחָה זִיסֵל מְשַׁקִּיעַ כַּה רְבוּת בְּתוֹרַת הַמוֹסֵר, וְהָיָה מְשַׁקִּיעַ כַּחוֹת גְּדוֹלִים יוֹתֵר בְּלְמוּד הַתּוֹרָה מִמֶּשֶׁ, הָיָה הוֹפֵךְ לְגְדוֹל הַדּוֹר. חֵדֶּר רַבִּי יִשְׂרָאֵל וְאָמַר: "הֵרִי הַדִּין נִפְסַק בְּשִׁלְחוֹ עֶרְוָה, שְׂאָם יֵשׁ לְאָדָם שְׁתֵּי חִלוֹת לְפָנָיו, אַחַת קִטְנָה וְשְׁלִמָה וְאַחַת גְּדוֹלָה וּפְרוּסָה, חֵיב הוּא לְהַקְדִּים אֶת הַשְּׁלִמָה וּלְבָרְךָ עֲלֶיהָ בְּרַפְתַּת הַמּוֹצָא'. וְלִמְדוֹנוֹ אִפּוּא מְכָאן, שֶׁהַשְּׁלִמּוֹת חֲשׁוּבָה יוֹתֵר מִן-הַגְּדוּלָה"... (מַעֲשֵׂה שְׂהִיָּה)

בְּעֵינָיו הַפְּקוּחָה וּבְמִדּוֹתָיו הַמְּיָחֵדוֹת, הָיָה רַבִּי בְּנֵי צִיּוֹן אֲבָא-שְׂאוּל מְבַחֲחִין בְּעֵינָיו הַנוֹגְעִים לְאֵילַת, שְׂאִישׁ אֵינוֹ שָׁם יָב אֲלֵיהֶם. פַּעַם רָאָה אֶת אֶחָד הַתַּלְמִידִים, שְׂאוּכַל פְּרִי תוֹב כְּדֵי לְמוֹדוֹ, וְאֶת הַקְּלָפוֹת הוּא מְנִיחַ עַל אֶדְן-הַחֲלוּן. נִגַּשׁ אֵלָיו הַרְבַּ וְאָמַר לוֹ: "זֵה־רֵיחַ, אֲסוּר דְּאוּרִיָּתָא". נִרְתַּע הַתַּלְמִיד וּבִקֵּשׁ הַסְּבִירִים, שְׂכֵן עַל אֵיזָה אֲסוּר דְּאוּרִיָּתָא עֵבֵר? וְהַרְבַּ הַסְּבִיר: "הֵרִי נֶאֱמַר בְּתוֹרָה 'וּבְאַחֲרֵיכֶם בְּנֵי-יִשְׂרָאֵל אִישׁ בְּאַחֲיוֹ, לֹא-תִרְדֶּה בּוֹ בְּפִרְךָ'. וְהֵרִי מְחָר, כְּשֶׁתְּצַטְרַף הַעוֹזֵרֵת לְנִקּוֹת אֶת-הַיְהִיבֵל, נִמְצָא אֶתָּה גוֹרֵם לָהּ קִשֵׁי נוֹסֵף בְּעִבּוּדָה, שֶׁהִיא תְּצַטְרַף לְאִסּוּף גַּם אֶת-הַקְּלָפוֹת שֶׁבְּחֲלוּן, וְנִמְצָאָת עוֹבֵר עַל אֲסוּר גְּרִימַת עִבּוּדַת פְּרָךְ". וְהוֹסִיף: "גַּם בְּבֵית יֵשׁ לְהַזְהֵר שֶׁלֹא לְהַשְׁלִיךְ בְּגָדִים אֲרֻצָּה אוֹ לְפָרֵץ כְּלִים בְּמִטְבָּח, כִּי בְּכִלְיָה אֲפִשֶׁר בְּנִקְל לְהַכְשִׁיל בְּגִרְמַת עִבּוּדַת פְּרָךְ לְמִמֶּנּוּ בְּבֵית עַל הַסְּדֵר וְהַנְּקִיּוֹן". (הַאִיר הַמּוֹרַח)

רַבִּי מֹשֶׁה שְׁנִידֵר, אֶחָד מִתַּלְמִידֵי הַחֲשׁוּבִים שֶׁל הַסְּבָא מְסַלְבּוֹדְקָא, שְׁמַע פַּעַם כִּי רַבּוֹ שׁוּקָה בְּעִיר נֶפֶשׁ בְּגִרְמַנְיָה, לָשֵׁם הַבְּרָאָה מִמִּי הַמְּעִנּוֹת שְׂבָה. נִסַּע הַתַּלְמִיד אֶל-הָעִיר, כְּדֵי לְשַׁהוֹת בְּמַחְצַת רַבּוֹ הַגְּדוֹל וּלְשָׂאב מִמֶּנּוּ תוֹרָה וּמוֹסֵר, וְנִטְל עִמּוֹ אֶת בְּנוֹ הַצֶּעִיר רַבִּי גְּדִלְיָהּ. בְּהִגִּיעוֹ הָעִירָה, שָׁכַר רַבִּי מֹשֶׁה חֲדָר לְשִׁלְשָׁה יָמִים בְּאוֹתָהּ אֲכַסְנָהּ בַּהּ שְׁהָה רַבּוֹ, וּמִפַּעַם לְפַעַם יָרַד לְהַסְתוֹפֵף בְּצֵלוֹ. בַּיּוֹם הַשְּׁלִישִׁי בְּצַהֲרֵי הַיּוֹם, עָלָה הַסְּבָא לְחֲדָרוֹ שֶׁל תַּלְמִידוֹ כְּדֵי לְדַבֵּר עִמּוֹ עַל עֵנָיו כְּלָשְׁהוּ, דְּפַק מְעַט עַל-הַדְּלֵת וּכְבַר הַכְּנִיס רְגַל אַחַת פְּנִימָה, אַךְ אַז גִּלָּה שֶׁהַתַּלְמִיד

ישן על המטה. נותר הסבא לעמוד על עמודו, לא נכנס פנימה פמוכו, אך לא גם לא יצא החוצה, מפני שחשש שעם סגירת הדלת החוקרת יתעורר תלמידו משנתו, וכך עמד שעה ארוכה בלי לנוע, עד שהתלמיד התעורר מעצמו. לימים, ספר בנו של רבי משה את העבדה המפעימה לרבי שלום שבדרון, והעיד על עצמו שראה את המעשה מתחלה ועד סוף, כאשר שנה באותו בית הבראה עם אביו. רבי שלום יצא מפליו לשמע הספור הנפלא, וכשתור לירושלים ונפגש עם המשגיח רבי מאיר חדש, אמר לו בהתלהבות: "הרי אתם הייתם תלמיד מבהק של הסבא, ויש לכם מפיו אורחות חיים על פלצעד, אבל גם לי יש, אני שמעתי עליו ספור שלא ידעתם..." (קול חוצב)

יהודי אחד מירושלים, הגיע פעם לרבי שמואל רוזובסקי, ראש ישיבת פוניבז', ובקש להתיעץ עמו. בת היתה לו לאיש, שהגיעה לפרקה, והיות ומציעים לו בחור מיישיבת פוניבז', מבקש הוא להתעניין על טיבו של החור. החל הלה לשאל את ראש הישיבה מספר שאלות, כמה שעות ביום בחור לומד, איך שמירת הזמן שלו ואיך שמירת הסדרים, האם הוא מתפלל בישיבה ואיך ההשתתפות שלו בשעורים, האם הוא שואל פענן והאם הוא מבין מה שאומרים לו, וכן על זה הדרך. אחר שקבל תשובות הפניחות את דעתו, הודה האיש לראש הישיבה שהקדיש לו מזמנו, ועמד ללכת לדרך. עברו רבי שמואל ופנה אליו בעדינות ובאצילות נפשו: "ראה נא, עד עכשו אתה שאלת אותי שאלות. שאל תראה לי לשאל אותך כמה שאלות?" תמה הלה, והביע פמוכו את הספקתו בחפז לב. "ובכן", פתח ראש הישיבה ואמר, "מדברך נראה, שאתה מרצה מאד מכל מה ששמעת, ואתה פנראה מבין שנה כל מה שבתך צריכה לדעת. באיזו שעה בדיק הוא מגיע אל הסדר, ואם הוא יורד לעמק הספרות בסגיה. אך אני חושב שיתכן שאתה מתעניין מאד לדעת, אם החור הזה הוא בכלל בן אדם. היה מן הראוי שתשאל אותי כמה פעמים בשבוע הוא מצחצח את שיניו אם בכלל, האם נעים לשבת לידו או לא, איך הוא מתנהג בחדר האכל, והאם הוא מגיע ראשון ונוטל את המנה המשבחת. ומה קורה אם מנמן השתיה שעל השלחן נגמר וצריך למלאו שוב, האם הוא זה שתופס את הקנקן ורץ למטבח להביאו מלא, או שהוא יושב בסבלנות זמן רב, וממתין עד שמישהו אחר יעשה זאת. האם הוא נכנס מדי פעם אל המטבח

כמה מבני ירושלים באו פעם לרבי שמואל סלנט, רבה הנערץ של העיר, וקבלו לפניו על אחד המזנים בעיר, שהוא לובש קצרות ומשנה ממנהג המקום. רבי שמואל הכיר היטב את הממנה, וידע מקרוב כמה הוא ישר דרך ובעל מדות נאצלות, והשיב בפקחות: "מפיר אני אנשים רבים שיודעים 'לעמד' ארפות בתפלת שמונה עשרה, אולם מי ש'עומד' כל כך הרבה שנים ליד קפה של מזמן, בתור הגזבר הראשי של ירושלים, ומעולם לא נגע בפרוטה פלשהי, אזי אין למדד אותו במדת מעילו, אלא במדת ישרו וצדקתו". (שמואל בדרו)

ממלה

בפרשתנו מספר, כי כשירדה רבקה לשאב מים מן הבאר, עלו המים לקראתה בדרך גם, ומיד רץ העבד לקראתה ובקש ממנה מים, כדי לרדק אם היא גומלת חסדים. ותמה רבי יחזקאל מקוזמיר: "אם ראה אליעזר מופתים פה גלויים ברבקה, הרי יכול היה כבר להסיק מכך שמן השמים זמנה ליצחק בן אברהם, ומדוע היה צריך לבחור אותה אם היא גם גומלת חסדים? וכי אין די במופתים הגלויים?"! והשיב: "אלא מכאן ראייה, שמדה טובה אחת של גמילות חסדים, עולה על מאה מופתים ונסים גלויים..."

אמר פעם רבי מוולוז'ין: "מדותיו של לבן הארמי היו משחחות ולקויות, ואף כאשר נפרד מרבקה וברכה: "את היי לאלפי רבבה", היתה לו בזה פננה נסתרת ומשחתת. שהרי כבר קבעו חז"ל שרב בנים דומים לאחי האם, ולכן ברבה לבן שתזכה לאלפי צאצאים, וכלם יהיו דומים לו ללבן, ונמצא שמתרבים רמאים בעולם..."

רגיל היה החת"ם סופר לומר: כל יעקב, יש לו גם לבן פנגדו. דהינו בכל יצדיק יש מדות שעליו לתקנו ולהטותו לטובה. אולם לא כל לבן, יש לו גם יעקב פנגדו..."

הסבא קדישא רבי ישוראל מרוז'ין, ראה פעם אדם אחד, שמבחוץ היה נראה כבעל מדות מתקנות, אולם לאמתו של דבר לא היה מתקן אלא מן השפה ולחוץ, ופנימיותו היתה משחחת ורקובה מיסודה. נאנח הרבי ואמר: "אבי, רבי שלום מפוהבישט, היה מדמה אדם כזה לשלג. מבחוץ הוא נראה לבן וצח, אולם בפנים הוא מלא טיש ורפש..."